כשירות לפטנט (Patentability)

מבוא

כשירות לפטנט היא מערכת התנאים המשפטיים והטכניים שבהם אמצאה חייבת לעמוד כדי לזכות בהגנת פטנט. בעוד שהפטנט הוא המונופול המוענק, הכשירות פועלת כ"מסננת" המוודאת שהאמצאה ראויה להגנה זו מבחינת תרומתה למאגר הידע האנושי. כפי שנקבע בפסיקה בפרשת יוז [1], הפטנט מהווה איזון אופטימלי בין האינטרס של הממציא לקבל תגמול לבין האינטרס של הציבור להבטיח פעילות כלכלית חופשית וזרימת ידע.

דרישות הסף והשוואת שיטות

כדי שאמצאה תהיה כשירה לפטנט, עליה לעמוד בתנאים מצטברים המגדירים את גבולות המונופול. קיימות שתי גישות מרכזיות בעולם להגדרת כשירות, וישראל שואבת משתיהן:

1. נושא ראוי לפטנט (Patent Subject Matter)

על האמצאה להיות "מוצר" או "תהליך" השייכים לתחום טכנולוגי. תנאי זה פוסל רישום פטנט על תגליות מדעיות גרידא, נוסחאות מתמטיות או רעיונות מופשטים [2].

- **התפתחות התחומים:** תחומים שונים שבעבר נחשבו כבלתי כשירים לרישום, כגון תוכנה או שיטות עסקיות, הוכנסו עם השנים תחת מטריית הפטנטים ונבחנים כיום בעיקר לאור מידת ההתקדמות האמצאתית שלהם.
- **הבדלים בגישות:**
  - **הגישה האנגלית:** מתמקדת ב"אופי טכני". אמצאה חייבת לפתור בעיה טכנית באמצעים טכניים. שיטות עסקיות ומתמטיקה מוחרגים אלא אם יש להם יישום טכני מובהק. ה-Patents Act 1977 הבריטי (סעיף 1(1)) נחשב למצמצם יותר מהשיטה האמריקאית [3]. דברים זהים לאלו נאמרו גם במקור האירופאי המקביל [4].
  - **הגישה האמריקאית:** היסטורית הייתה הרחבה ביותר ("כל דבר תחת השמש שנעשה בידי אדם" [5]). בארה"ב הבחינה היא "היקפית" – האם התביעות מגדירות נושא בר הגנה. הגישה נוטה להגנה רחבה מעבר ללשון המילולית.
  - **בישראל:** הגדרת האמצאה בחוק (סעיף 3) נחשבת ל"רזה" ונתונה לפרשנויות שונות. בפרשת United Technologies [6] אימץ ביהמ"ש את **דוקטרינת "השלמות אחת" (As a Whole)**: אין לפסול כשירות של מערכת רק כי היא מכילה תוכנה או מתמטיקה; יש לבחון את האינטראקציה בין המרכיבים ואת התרומה הטכנולוגית של המכלול כולו.

2. חידוש (Novelty)

האמצאה נחשבת לחדשה רק אם לא פורסמה בפומבי, בישראל או מחוצה לה, לפני מועד הגשת הבקשה [7]. באנגליה דרישה זו מבוססת על

תיאוריית החוזה והחלפת הסודות (Exchange for Secrets). דרישה זו מבטיחה שהציבור לא יעניק מונופול על ידע שכבר נמצא בנחלת הכלל.

3. התקדמות אמצאתית (Inventive Step)

האמצאה אינה יכולה להיות מובנת מאליה לבעל המקצוע ההמוצע או "אדם המיומן בתחום" (Skilled Person) במועד ההגשה [8]. מטרת דרישה זו היא להבטיח שההגנה תינתן רק לקפיצות דרך משמעותיות ולא לשיפורים שגרתיים שיתרחשו ממילא במהלך הפיתוח התעשייתי. דרישה זו משתנה בעוצמתה: בגרמניה ובאירופה המבחן נוטה להיות טכני מאוד (מבחן "הבעיה והפתרון"), בעוד שבישראל ובארה"ב המבחן הוא האם האמצאה הייתה "מובנת מאליה" (Obvious) לבעל מקצוע ממוצע במועד ההגשה.

4. יעילות ויישום תעשייתי (Utility & Industrial Application)

קיימת הבחנה מהותית בין שתי דרישות אלו המשלימות זו את זו [9]:

- **יעילות (Utility):** דורשת כי האמצאה תשיג את המטרה המוצהרת שלה ותביא תועלת מעשית. אמצאה שאינה "עובדת" או שאינה משיגה תוצאה יעילה אינה ראויה להגנה.
- **יישום תעשייתי:** דורש כי האמצאה תהיה ניתנת לייצור או לשימוש פיזי בתחומי התעשייה או החקלאות. בעוד הגישה האמריקאית שמה דגש רב על ה-Utility (היכולת להפיק תועלת), הגישה האירופית והישראלית מדגישות את היישום בתעשייה כמבחן לכניסה לעולם

הפטנטים.

דוקטרינת ה"שלמות אחת" (As a Whole)

בפרשנות הכשירות, במיוחד בתחומים מורכבים כמו תוכנה וחומרה, נקבע כי יש לבחון את האמצאה כ"מסמך אחוד ושלם". אין לפרק את האמצאה למרכיביה (חדשים מול ישנים) ולפסול אותה אם מרכיב מסוים (כמו נוסחה מתמטית) אינו כשיר כשלעצמו; במקום זאת, יש לבחון את האינטראקציה בין המרכיבים להשגת מטרה טכנולוגית חדשה.
דוקטרינה זו צוטטה בישראל בהסתמך על הלכת Diehr האמריקאית (**Diamond v. Diehr**, 450 U.S. 175 (1981)).

מקורות נוספים

- החלטת רשם הפטנטים בעניין בקשות 268604, 268605 (DABUS**) (2023**). נקבע כי מכוח פרשנות תכליתית, ממציא חייב להיות בן אנוש.
- **Catnic Components Ltd v Hill & Smith Ltd** [1982] RPC 183. פסק הדין המכונן לעניין "פירוש תכליתי" (Purposive Construction) המיושם בבחינת כשירות.

1)

ע"א 345/87 **Hughes Aircraft Company נ' מדינת ישראל**, פ"ד מד(4) 589 (1990).

2)

סעיף 3 לחוק הפטנטים, תשכ"ז-1967. להשוואה, בחוק הבריטי מוסדר

בסעיף 1(1) Patents Act 1977 s. 1(1).

(3)

M. Fisher, Fundamentals of Patent Law: Interpretation and Scope of Protection, Hart Publishing (2007), p. 58.

(4)

Article 52 of the European Patent Convention (EPC): Art. 52 EPC.

(5)

S. Rep. No. 82-1979, at 5 (1952); H.R. Rep. No. 82-1923, at 6 (1952)). וגם Diamond v. Chakrabarty, 447 U.S. 303, 309 (1980)).

(6)

ע"ש (ירושלים) United Technologies Corporation 23/94 נ' רשם הפטנטים (1994). פסק הדין מצטט את הלכת Diehr האמריקאית (Diamond v. Diehr, 450 U.S. 175) לעניין בחינת אמצאה הכוללת מרכיבי תוכנה כשלמות אחת.

(7)

סעיף 4 לחוק הפטנטים.

(8)

סעיף 5 לחוק הפטנטים.

(9)

סעיף 3 לחוק הפטנטים המגדיר "אמצאה כשירת פטנט".

From:
קניין.רוחני.קום https://xn--eebasb8a.xn--9dbeg1a1b.xn--9dbq2a/ - **IPpedia**

Permanent link:
https://xn--eebasb8a.xn--9dbeg1a1b.xn--9dbq2a/%D7%A4%D7%98%D7%A0%D7%98%D7%99%D7%9D:%D7%A4%D7%98%D7%A0%D7%98%D7%91%D7%99%D7%9C%D7%99%D7%95%D7%AA

Last update: **17/04/2026 13:27**